'זֶה הַדָּבָר', לומר שֶׁחָכָם בלבד מַתִּיר, וְאֵין בַּעַל מַתִּיר, שאם אמר לה בלשון חכם, 'מותר לך', לא אמר כלום.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת המבארת את הצורך במיעוט ד'זה הדבר':

תַּנְיָא אִידָךְ – בברייתא אחרת שנינו [בהפך], נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל ב) 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'', ובא ללמדנו שדברים המבוארים מתוך הפרשה, נאמרו לעיכובא, דהיינו שדווקא בַּעַל מֻפֶּר, וְאֵין חָכָם מֻפֶּר בלשון הפרה אלא בלשון התרה.

הברייתא מבארת שלולא שמיעטה התורה בפירוש שהלשונות מעכבין, היינו נוקטים שאף החכם יכול להשתמש בלשון הפרה מכח קל וחומר:

שֶׁיָּכוֹל – שלולא דרשה זו, היינו נושאים קל וחומר, וּמַה בַּעַל שֶׁאֵין מַתִּיר מכל מקום מֻפֶּר, אם כן חָכָם שעדיף ממנו שֶׁמַּתִּיר, וכי אֵינוֹ דִּין שֶׁמֻּפֶּר, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך כתבה התורה 'זֶה הַדָּבָר', לומר שבַּעַל בלבד מֻפֶּר, וְאֵין חָכָם מֻפֶּר, שאם אמר לה בלשון בעל, 'מופר לך', לא אמר כלום.

הגמרא מביאה ברייתא הלומדת ב'גזירה שוה' התרת נדרים ושחוטי חוץ:

שנינו בברייתא, נֶאֱמַר כָּאן – בפרשת נדרים (במדבר ל ב), 'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'', וְכן נֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יז ב) 'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר' בִּשְׁחוּטֵי חוּץ, ודרשו חכמים בגזירה שוה, מָה בִּשְׁחוּטֵי חוּץ אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל כולן שוין בה, שהרי כך כתוב שם בתחילת הפרשה 'דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', הרי שכולן מצווין באיסור שחוטי חוץ, אַף פָּרָשַׁת נְדָרִים אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל שוין בה. וכן יש ללמוד לפרשת שחוטי חוץ, וּמַה כָּאן – בנדרים כתבה התורה 'רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת', אַף לְהַלָּן בשחוטי חוץ רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת שייכים לגבה.

הגמרא מבארת מה הם הדינים הנלמדים בברייתא זו, מפרשה לחברתה:

שואלת הגמרא, מה שלמדנו בברייתא שבְּפָרָשַׁת נְדָרִים שוין בה אהרן ובניו וכל ישראל, לְמַאי הִלְכְתָא – לגבי מה שוין בה. משיבה הגמרא, אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, לְהַכְשִׁיר בהתרת נדרים שְׁלֹשָׁה הֶרְיוֹטוֹת, ולא צריך דווקא מומחין.

מקשה הגמרא, וְהָא 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת' כְּתִיב בפרשת נדרים, ומשמע שרק על ידיהם ראוי שיתקיים התרת נדרים המבוארת שם בפרשה, כיון שאליהם נתייחדה פרשה זו. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים כן בשם רַבִּי יוֹחָנָן, בְּיָחִיד מוּמְחֶה – מה שמשמע בתורה שרק מומחה יכול להתיר, על כרחך צריך לומר שהיינו דווקא כשרוצה להתיר ביחיד, מה שאין כן בשלשה די אפילו בהדיוטות, וכמו שלמדנו בגזירה שוה משחוטי חוץ.

הגמרא ממשיכה לבאר, מהו הדין הנלמד לשחוטי חוץ:

שואלת הגמרא, מה שלמדנו בברייתא ששייכים רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת בִּשְׁחוּטֵי חוּץ, לְמַאי הִלְכְתָא – לגבי מה נתחדש בן. משיבה הגמרא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ – ללמדנו שיכול אדם להשאל על ההקדש. שאם הקדיש בהמה ועבר ושחטה בחוץ, ואחר כך נשאל עליה, פטור מקרבן וכרת, שמאחר ויש שאלה בהקדש, הרי זה נחשב כאילו לא הקדישה מעולם, שהרי החכם עוקר הנדר מעיקרו.

הגמרא מקשה שלדעת בית שמאי, הסוברים אין שאלה בהקדש, אין שייך לבאר כן:

מקשה הגמרא, לְדעת בֵּית שַׁמַּאי דְּאָמַר אֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ – מאחר שלדעתם אף הקדש בטעות ממש הוי הקדש (נזיר ל:), ואם כן ודאי שאין שאלה בהקדש, שכל ענין השאלה הוא לעשות את הנדר על ידי הפתח כאילו נעשה בטעות. ואם כן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת דִּכְתִיב בִּשְׁחוּטֵי חוּץ על ידי הגזירה שוה מנדרים, לְמַאי הִלְכְתָא נתחדש כן, כיון שאינו נלמד לגבי שאלה.

מתרצת הגמרא, אכן בֵּית שַׁמַּאי לֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה – ברייתא זו אינה לדעת בית שמאי, שלדעתם לא ניתן 'זה הדבר' להדרש בגזירה שוה.

הגמרא מבארת לצורך מה כתבה התורה 'זה הדבר' בנדרים ובשחוטי חוץ, לדעת בית שמאי, שאין סוברים את הגזירה שוה:

שואלת הגמרא, לשיטת בית שמאי, 'זֶה הַדָּבָר' שנאמר בְּפָרָשַׁת נְדָרִים, לְמַאי כְּתִיב. משיבה הגמרא, לוֹמַר – ללמדנו שדווקא חָכָם מַתִּיר וְאֵין בַּעַל מַתִּיר – שאם אמר לה הבעל בלשון חכם, 'מותר לך', לא אמר כלום. ודווקא בַּעַל מֻפֶּר וְאֵין חָכָם מֻפֶּר – שאם אמר לה החכם בלשון בעל, 'מופר לך', לא אמר כלום.

ממשיכה הגמרא ושואלת, 'זֶה הַדָּבָר' בִּשְׁחוּטֵי חוּץ, לְמַאי כְּתִיב. משיבה הגמרא, לוֹמַר – ללמדנו, שֶׁעַל הַשְּׁחִיטָה דווקא הוא חַיָּיב, וְאֵין חַיָּיב עַל הַמְּלִיקָה – שאם שחט עוף קדשים בחוץ, חייב, על אף שאין זה דרך הכשרו בפנים, שהרי הכשרו במליקה. ואם מלקו בחוץ, פטור.

הגמרא מבררת לדעת בית שמאי, מנין שמתירין את הנדר שלא על ידי מומחין דווקא:

שואלת הגמרא, אֶלָּא לְבֵית שַׁמַּאי שאין דורשים גזירה שוה משחוטי חוץ, אם כן לְהַכְשִׁיר שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת בהתרת נדרים, מְנָלָן. משיבה הגמרא, נַפְקָא לְהוּ – למדים הם זאת מִדְּרַב אַסִּי בַּר נָתָן שנתקשה בביאור הברייתא שבסמוך, עד שביארה לו רב ששת, וכדלהלן. דִּכְתִיב בפרשת המועדות 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. וְהָתַנְיָא – ושנינו בברייתא מענין פסוק זה, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מוֹעֲדֵי ה' נֶאֶמְרוּ, וְלֹא נֶאֶמְרָה שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית עֲמָהֶן – עם פרשת המועדות. בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר, מוֹעֲדֵי ה' נֶאֶמְרוּ, וְלֹא נֶאֱמַר פָּרָשַׁת נְדָרִים עֲמָהֶן.

מבררת הגמרא את כוונת דברי הברייתא:

רַב אַסִּי בַּר נָתָן קַשְׁיָא לֵיהּ הָא מַתְנִיתָא – נתקשה בביאור דברי הברייתא, אָתָא לְגַהַרְדְּעָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב ששת – בא לנהרדעא לשאול את רב ששת מה הביאור, וְלֹא אַשְׁכְּחֵיהּ – ולא מצאו שם, אָתָא אַבַּתְרֵיהּ לְמָחוֹזָא – והלך אחריו למחוזא ומצאו שם. אָמַר לֵיהּ רב אסי בר נתן, וכי מוֹעֲדֵי ה' נֶאֶמְרוּ, וְלֹא נֶאֶמְרָה שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית עֲמָהֶן, וְהָא כְּתִיב שַׁבָּת עֲמָהֶן – הרי בפירוש כתבה התורה שבת בראשית ולאחריה המועדות, בפרשת המועדות (ויקרא כג). וְתוּ – וכן יש לתמוה בדברי בן עזאי, וכי מוֹעֲדֵי ה' נֶאֶמְרוּ, וְלֹא נֶאֶמְרָה פָּרָשַׁת נְדָרִים עֲמָהֶן, וְהָא מִפִּיטְרָא כְּתִיבָא – והרי בקצה הפרשה של המועדות נכתבה פרשת נדרים, שבסוף פרשת פנחס (במדבר כט) כתבה התורה לכל המועדות, ובסמוך בתחילת פרשת מטות (במדבר ל) נכתבה פרשת נדרים.

אָמַר לֵיהּ רב ששת, הָכֵי קָתָנֵי – כוונת הברייתא היא שמאחר ונסמכו שבת ונדרים לפרשת המועדות, שנאמר בה 'אלה מועדי ה'' הרי מילת 'אלה' בא למעט כל אחד מהם לפי הראוי למעט בו, 'שבת' שאינה צריכה קידוש בית דין, 'ונדרים' שאין צריכין מומחין בהתרתן.

וכך הוא ביאור דברי הברייתא:

אגרות קודש

[ט' אלול, ה'תשל"א]

עריכת חוברת כללי פרש"י (בצירוף דוגמאות לכאו"א) – ע"פ השיחות – נכונה במאד. ובפרט באם תצורף לה רשימת פרש"י שנתפרשו ע"ע. ותגרום, כמובן, נח"ר רבה. וק"ל.

מוֹעֲדֵי ה' בלבד צְרִיכִין קִידּוּשׁ בֵּית דִּין – שיקדשו הבית דין את ראש החודש, ועל פיו יקבע זמן המועדות, וחל עליהם קדושת יום טוב, ובדכתיב (ויקרא כג ב) 'מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי', ומשמעות הלשון 'אשר תקראו אותם' היינו על ידי קביעת ראש חודש, מה שאין כן שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית אֵין צְרִיכָה קִידּוּשׁ בֵּית דִּין – שיקדשו הבית דין את יום 'ראשון' בשביל שיחול על יום השביעי קדושת שבת, אלא יום השביעי מתקדש מאליו, ולזה נתכוין רבי יוסי הגלילי בדבריו 'מועדי ה' נאמרו' לגבי קדושת בית דין, אבל 'שבת בראשית לא נאמרה' לענין זה, אלא מתקדשת מאליה.

וכך יש לבאר אף בדברי בן עזאי, מוֹעֲדֵי ה' בלבד צְרִיכִין מוּמְחֶה – שיקדשו את החודש על ידי בית דין מומחין וסמוכין, שכיון שאמרה תורה 'אשר תקראו אותם', ולמשה ואהרן דברה תורה משמע שצריכין לכך מומחין כמותן, וְאֵין פָּרָשַׁת נְדָרִים צְרִיכִין בית דין מוּמְחֶה, אלא אֲפִילּוּ בֵּית דִּין של הֶדְיוֹטוֹת ראוים להתיר את הנדר, ומכאן למדו בית שמאי שאינם דורשים את הגזירה שוה, שדי בהדיוטות.

מקשה הגמרא, וְהָא בְּפָרָשַׁת נְדָרִים 'וְיִדַּבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת' כְּתִיב, ומשמע שרק על ידיהם ראוי שיתקיים התרת נדרים המבוארת שם בפרשה.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים כן בשם רַבִּי יוֹחָנָן, בְּיָחִיד מוּמְחֶה – מה שמשמע בתורה שרק מומחה יכול להתיר, על כרחך צריך לומר דהיינו דווקא כשרוצה להתיר ביחיד, מה שאין כן בשלשה די אפילו בהדיוטות, וכמו שלמדנו מהמיעוט שבפרשת המועדות.

דין שתיקה על מנת למיקט במשך כל יום השמיעה:

ההלכה היא, שאב או בעל שתקו ולא הפרו כל משך יום שמיעתם, שוב אינם יכולים להפר. אלא שארבעה מיני שתיקה הם. א. שותק על מנת לקיים, והוא מכוין בלבו לקיים את הנדר. באופן זה מתקיים הנדר מיד, שהרי הקמה בלב היא הקמה. ב. שותק על מנת שיתקיים הנדר כשיעבור יום שמעו. ג. שותק על מנת למיקט, כלומר כדי להקניט את אשתו, שתסבור שבדעתו לקיים את הנדר, אבל באמת בדעתו להפר לה לאחר מכן. ד. השותק סתם, ואינו מתכוין לא לקיים ולא למיקט. הסוגיא שלפנינו דנה בדין שתיקה על מנת למיקט, האם הוא יכול להפר לאחר שתיקה זו.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַשּׁוֹתֵק עַל מְנַת לְמַיְקַט אין שתיקה זו נחשבת לשתיקת יום שמעו, משום שבדעתו להפר לה לאחר זמן, ועל כן הוא מֵפֵר אֲפִילּוּ מִבָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים שלאחר שתיקה זו.

מֻתָּיב רָבָא על מימרת רבי חנינא מדברי הברייתא, אֵימָתַי אָמְרוּ בנערה המאורסה שאם מֵת הַבַּעַל נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לָאָב, והרי הוא מיפר גם את חלקו של הבעל, אין זה אלא בְּזְמַן שֶׁלֹּא שָׁמַע הַבַּעַל את הנדר קודם שמת, אוֹ שֶׁשָּׁמַע אותו הבעל וְשָׁתַק ומת בו ביום, אוֹ שֶׁשָּׁמַע הבעל וְהֵפֵר וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל אם שָׁמַע הבעל וְקִיֵּים, אוֹ שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק וּמֵת בַּיּוֹם שֶׁל אַחֲרָיו, שוב אֵין הָאב יָכוֹל לְהָפֵר את הנדר לאחר מיתת הבעל, מחמת שתיקת הבעל כל יום שמעו.

מוכיח רבא, מַאי לָאו, האמור בברייתא 'שמע ושתק ומת ביום של אחריו' מדובר אף בְּשׁוֹתֵק עַל מְנַת לְמַיְקַט, שהרי 'שמע ושתק' משמע שכל מיני שתיקה בכלל, ועם כל זה אין האב יכול להפר לאחר שתיקה זו של הבעל. הרי לנו, כי אף שתיקה על מנת למיקט נחשבת לשתיקת יום שמעו.

דוחה הגמרא, לֹא בשתיקה כזו מדברת הברייתא, אלא בְּשׁוֹתֵק עַל מְנַת לְקַיֵּים. כלומר, כוונתו היא להקים את הנדר בשתיקתו, והקמה בלב היא הקמה, כמבואר להלן (עט.).

מקשה הגמרא, אִי הָכִי, המקרה של שמע ושתק הַיְינוּ – הוא אותו מקרה ששנתה הברייתא 'אוֹ שָׁמַע וְקִיֵּים'. ואם כן מדוע כפלה הברייתא את דבריה, והזכירה גם 'שמע וקיים' וגם 'שמע ושתק', הלא היינו דך הם.

הגמרא מעמידה את השתיקה האמורה בברייתא באופן אחר:

מתרצת הגמרא, אֶלָּא האמור בסיפא 'או ששמע ושתק ומת ביום של אחריו' מדובר בְּשׁוֹתֵק סְתָם – שלא התכוין בשתיקתו לכלום, לא על מנת לקיים ולא על מנת למיקט. והשמיעה בכך הברייתא, שאפילו שלא גמר בלבו שיתקיים הנדר בשתיקתו, מכל מקום אינו יכול להפר לאחר מכן.

מֻתָּיב רַב חִסְדָּא על מימרת רבי חנינא מדברי הברייתא, יש חוֹמֶר [־תוקף] בְּהֶקֵם [־בהקמה] יותר מִבְּהֵפֵר [מבהפרה], וּבְהֵפֵר ישנו חומר יותר מִבְּהֶקֵם.

מפרשת הברייתא את דבריה:

חוֹמֶר בְּהֶקֵם,

המשך מעמוד יב

ראה אנכי נותן לפניכם היום גו'

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ הַבְּרָכוֹת נְתוּנוֹת לָךְ, שֶׁבְּכֹחוֹ לְבָרֵךְ כוי. ולכן הלשון "נותן" מתאים בברכות.

ומַה שֶּׁכָּתוּב "לִפְנֵיכֶם" ולא "לכם" הוּא לְשׁוֹן פְּנִימִיּוּת, להורות שהברכה וההשפעה קשורה בפנימיות וְהוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הַנְּשָׁמָה הַקְּשׁוּרָה עִם הַפְּנִימִיּוּת שֶׁלְּמַעְלָה, של האלוקות כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[40] שהקדוש ־ברוך־הוא אומר לבני ישראל בַּקְּשׁוּ פָנָי תתקשרו עם הפנימיות שלי (וְעַל־יְדֵי־זֶה) ניתן לבני ישראל הכוח שיהיה אֶת פָּנֶיךָ הֵנָּה' אֲבַקֵּשׁ, שֶׁבְּאוֹפֶן כָּזֶה של התקשרות פנימיות הנשמה עם פנימיות האלוקות צְרִיכָה לִהְיוֹת כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה, הֵן עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים "אשר תשמעו" מלכתחילה וכדבעי וְהֵן עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה[41] שבאה לתקן ולהשלים אם יש חסרון בדבר, כי שני האופנים מביאים נחת רוח ועונג למעלה, כמבואר לעיל.

ביאור בדרך אפשר

לָךְ, שֶׁבְּכֹחוֹ לְבָרֵךְ כוי'. וּמַה שֶּׁכָּתוּב "לִפְנֵיכֶם" הוּא לְשׁוֹן פְּנִימִיּוּת, וְהוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הַנְּשָׁמָה הַקְּשׁוּרָה עִם הַפְּנִימִיּוּת שֶׁלְּמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[40] בַּקְּשׁוּ פָנָי (וְעַל־יְדֵי־זֶה) אֶת פָּנֶיךָ הֵנָּה' אֲבַקֵּשׁ, שֶׁבְּאוֹפֶן כָּזֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה, הֵן עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים וְהֵן עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה[41].

---

40) תהלים כז, ח. וראה לקו"ת תצא לו, ב. נצבים מד, ב ואילך. 41) חסר הסיום (המו"ל).